

"A LA GUERRE COMME À LA GUERRE"

Ant ij mèis passà, antrant ch'i scrivìa tante fo-lairà (boricade, tavanade, e via parèj), i l'hai sèrcà 'dcò 'd di 'n paira d'idèje ch'a mè smijavo (e a mè smijo ancor) anportante (cò ch' i veule, i l'hai 'dcò mi un "messagi da portè anans", coma ch'a diso j'anteletuaj):

1. che la tua 'd nòsta lenga a va fàita con j'euja a la sossietà, an sèrcand ed capì ij motiv dla crisi cultural ch'a l'ha crasane;
2. ch'as peul nen espantiè na lenga (an nòst cas, el piemontèis), senza crasene n'otra, perchè na lenga a sta nen ant el veuid, ma 'ndrinta a na sossietà, e la gent a sta nen ciuto an èspetand che quaidun (ant el nòst cas, ij piemontesista) a jè smon-a la solussion dij problema 'd comunicassion. I l'hai dit che la situassion lenghistica a peul esse paragonà al mercà: na lenga a l'é nen sola, a-i na son d'altre ch'a-j fan concorenza; la gent a ven e a "cata" - an cangiand soa lenga, s'a-j conven. Ma na lenga a l'é nen mach nè strument ed comunicassion: a l'é 'dcò 'n simbol, e un dij pi fort, dl'identità d'un grup ed pèrson-e ciameło popol. nassion, tribù, coma ch' i veule (almen, a l'é parèj an nòsta sossietà; a smija che lenga e identificassion a sio fòrt separà an àltre siviltà, coma an Africa Oriental). I soma tuti d'acòrdi, i chërdo, ma sossì a veul mach di che la gent a cangia lenga coma ch'a cangia soa identità. Tante vire, a cangia soa lenga pròpi perchè a cangia soa identità. La crisi dël piemontèis a l'é la crisi dl'identità piemontèisa, ch'a l'é staita cangià con n'identità neuva cola italian-a. As peul esse d'acòrdi o nò. El Consèj comunel ed Turin, pèr esempi, a l'é d'acòrdi, e la Consijera Maria Grazia Sestero (dèl DS, col ch'a l'era PDS, e prima a l'era PCI, e prima ancor i lo sai nen ...) a l'ha capì 'l problema mej che j'au-tri, an dèsfendend l'italian perchè a l'ha unì la nas-sion. E quand che 'l Consijè Molin a l'ha parlà an piemontèis, el Consèj a l'ha campalo fòra, e a l'ha fàit bin, perchè vorej el bilenghism a l'é buté an crisi la posission dl'italian, e donca l'identità italian-a. E 'l Consèj comunel ed Turin a l'é organich a lè stat italian. Tut sossì a veul nen di ch' i dovoma nen sèrchè d'avèj da le Comun-e o da la Region l'arconssi-

ment ed la lenga e ij mojen (èdcò, e dzòrtut, finansiari) pèr soa tua. A l'é giust e anportant, con tut ch'a sia longh e malfé. Ma a veul di che, antrant ch' i sotsignoma petission, i marcandoma arsolussion comunaj e le-ge, o i ciameło 'd sold pèr nòsta assion, i dovo-ma mai dèsmientiè che lè stat italian a podrà mai dene el bilenghism: lor-li a l'han n'altre banchet an sèl mercà dle lenghe. A peulo dene quaicòs pèr fene stè ciuto e bon (e-pijè, miracò, nòsti bej vot), ma a son e a resto, a la bon-a fin, nòsti nemis ed nòsta lenga e identità. A peulo savèjlo è amèttlo, coma ch'a fa, con onestà, el Consèj ed Turin. Ma a peulo 'dcò chërde ch'a sia possibil "butesse d'acòrdi", esse ant el midem temp bon piemontèis e bon italian. As peul, as capiss, a ba-sta mach aceté che 'l pie-montèis a sia folclor e museo. Sta posission si, se i foma atension, a l'é n'idèja tipica ed tanti pie-montesista, ch'a l'han èsgiaj "ed fé politica". A-i é gnente 'd mal a butesse d'acòrdi se nòst but a l'é col ed cheuje faule e poesie popolar. Se, an aut-re paròle, i acetoma la division dël mercà ch'a l'han amponune: a l'italian la posission "auta", al piemontèis cola "basa-sa" ("high" e "low variety" ant ij travaj dij sociolenghista american: Fergusson, Labov, Fish-man). Fé atension: posis-sion "auta" a veul nen di tute le posission. Mosté la "coltura tradissional" e le lenghe "stòriche" a l'é franch possibil (e i l'oma na lege al rèsguard). Ma perchè le lenghe stòriche? Se i foma atension, "stòrich" si a veul di "dèl passà"; e coj ed Roma e sò amis an Piemont (e a-i na son tanti) a l'han gnente contra 'l passà a basta ch'a sia pròpi passà e ch'a torna pì nen. La posission dël Consèj ed Turin a l'é ciàira com'a l'era ciàira l'eva na vira: canté an piemontèis as peul, ma parlé 'd politica, d'economia o 'd siensa, nò, gavevlo d'ant la testa. A l'é l'istess con la litera-tura: forse im arpeto, ma perchè el teatro an pie-montèis a l'é acetà, le poesie 'dcò ma i l'oma nen ed concors pèr ed romans ed polissia o 'd fan-tassiansa an piemontèis? I critico nen la qualità dij travaj literari che j'amis ch'a a fan poesia o teatro an piemontèis am capis-so: sò travaj a l'é bel e

anportant mach ch'a l'é 'ndrinta a la lògica dla division dël mercà dle lenghe. E a l'é la division ch'an-pias nen. Nòst but a deuv esse, da ancheuj a andé anans, pròpi col ed taché 'l nemis an soe posission. Nòst but a deuv esse col ed seguité a vende lòn ch' i vendoma già, ma ed feje 'dcò concorenza, a lor-li. A l'é coma se tuti e doj nojàutri e coj ch' i ciameòi j' "italomaniach" i vendeisso l'istess gener-vesti. Mach che nojàutri i l'oma la licenza pèr vende-gilé (da òmo e da fomna, ma mach gilé): lor-li a vende camise, giache, caussèt, braie, cotin, paltò, ed tut èdcò gilé, as capiss. El gilé a l'é la po-sission dël piemontèis el folclor, la poesia, le co-mèdie. El rest a l'é... a l'é tut el rest: la lenga dle scòle, dij tribunaj, dla siensa, dij giornaj. Nojàutri nòsti gilé i-j fo-ma bin, gnente da di, e i na vendoma 'dcò; se un pròpi a l'ha dabzogn d'un gilé a ven da noi. Ma, be-la gent, s'it deurbe na bo-tegà o 'n banchet e it vende mach gilé, e col dèdnans a ti a l'ha 'd tut èdcò gilé e a vend fin-a pì a bon pat... it fase na bruta fin. E peul, a-i é tanta gent che 'l gilé prò-pi a lo pòrta nen: a l'ha dabzogn ed na giaca, a ten caud, a fa vej; ij gio-vo a pòrto mach pi 'd ca-mise havaian-e o majètte (curte, pèr fé vèdde 'l bo-ton dla pansa), e via. E antlora da doman nojàutri i vendroma 'dcò camise, con le manie cur-te e longhe, da fomna e da òm, e majètte (curte, 'm arcomando). Camise e majètte a son la lenga dla politica, dlè spòrt, ed lòn ch' i veule. Atension: a podran proibine ed vende mudande e caussèt i l'oma nen la licenza: a po-dran ten-e el piemontèis fòra dal Consèj ed Turin e da le scòle (fin-a a quand ch'a comando lor). Ma a l'é 'n gròss malfé ch'a 'riesso a nen fene vende camise, majètte e cotin. A l'é difìcil ch'an-ten-o fòra dal liber mercà dle idèje. Ij giornaj an piemontèis (cost ch' i se-ve an camin a lese) a son li a provelo. A peulo di ch'a-i-é na lege ch'a proibiss ed dovré 'l pie-montèis ant ij tribunaj (contut ch'am piarsia pròpi che quaidun ch'a l'ha dèsmientià l'italian a 'ndeissa a parlé pie-montèis an tribunal e as feissa condané; am pia-sria pròpi), ma a peulo nen proibine ed fé na ra-

dio an piemontèis, o 'd dovré el piemontèis ant le reclam (quaidun a dirà: torna!). Ma atension: s'as fa na radio, a dovrà parlé 'd tut, nen mach dël Pie-mont e dël piemontèis: A dovrà parlé dle "Spice Girls" e dla mafia, ed Prodi o dël Dalai Lama. E se 'l piemontèis ch'as dovrerà pèr parlé dle "Spice Girls" a sarà un pò-ch... bastard, passiansa. Pèrche n'otra anportanta diferensa antra noi e lor-li, o, s' i veule, antra nòsta lenga e soa lenga, a l'é che nòsta lenga as deuvrà mach pèr "parlesse, a còl": as deuvrà el pie-montèis pèr parlé dël pie-montèis o dël Piemont. Gnun, che mi i sapia, a deuvrà 'l piemontèis pèr dèsfende l'idèja ch'a venta nen... mosté el piemontèis a le masnà! Na lenga "gròssa" (e l'italian, an paragon, a l'é na lenga gròssa) as deuvrà èdcò pèr "parlesse contra": as peul dovré l'italian pèr parlé contra l'italian e l'italian. S' i veule, i podrò di che el pie-montèis a l'avrà vagnà soa-guerra quand ch'a i sarà chi a parlerà e a scri-vrà an piemontèis pèr sbefié Piemont e pie-montèis! E pèr tut el rest, as capiss; el catalan a l'é già parèj. Dovré 'l cata-lan a l'é nen "ideologi-ch", ma "neutral". Quai-ch' i andarera i l'hai vèdu n'arvista ed l'univer-sità ed Barslon-a (a-i na j'è pì che un-a). La còsa anportanta a l'é che l'ar-vista a l'era nen n'arvista dè studi catalan. Nò, a l'era n'arvista dè studi african. J'articoj a son an catalan (apoprè el 30%, i l'hai contà) o an èspa-gneul (castijan). I l'hai fame l'idèja che vaire pèrson-e ch'a travajo e a scrivo an 'sta arvista a son franch contrari al nassionalism catalan. Ma a deuvro 'l catalan, bòn. Forse i soma nen ant un mercà: i soma an guerra. E se un a l'é an guerra, coma minim a l'ha da-manca d'un nemis. Ij ne-mis i l'oma trovaje j'ita-lomaniach. Un a l'ha 'dcò dabzogn ed na stra-tegia. Costa ch' i l'hai di-ve a l'é mia idèja. A l'arvangia, Piemontèis. Mauro Tosco

Grassie professor
Na vira, quand ch' i j'era giovo, e i parlo 'd temp apoprè davzin a l'età dèl bronz, a-i ero, pèr television, doe reclam ed detersiv ch'a colpìo la fantasia. Un-a a 'rpresentava 'n monsù ch'a s'avzinava, detersiv an man, a na madamin e, con bel deuit, a j'ciamava «Ch'a mè-

scusa madamin, ma chila l'òmo a l'ha provalo?». "OMO" a l'era 'l nòm dèl detersiv e, i sai nen da d'alt-re part, ma ambelessi, an Piemont, cola frase a 'rzul-tava d'un dobi sens tal da fé rije sota ij barbìs tuti coj ch'a l'ha la scotavo. L'otra reclam, ch'a l'é cola ch'a m'antersa, a 'rpre-sentava n'altre monsù, a tut èscher, ch'an disia che "set savant merican su des a fortisso che 'l tal detersiv a l'é 'l pi bon dèl mond". E, pòche stòrie, la question dij "set savant merican" a 'nciarmava la gent e la gent a catava. E a l'é pèr sòn ch' i jè diso grassie. A son des an ch' i di-so an tute le sausse le ròbe che chiel a l'ha scrivù con tanta precision an Sò articol. A son des an ch' i l'oma onenù l'attività dla cooperati-va pròpi ant el sens che Chiel a l'ha definì con tanta clare-sa. I soma andait an gir a parlé con la gent pèr sèrchè 'd torna anvisché, an sens giust, la bin pèr el Piemont. I l'oma stampà sinch liber ch'a parlò nen mach dèl passà lontan e cost giornal che, pèr lòn ch'a consent el papè a disposission, a parla pròpi 'd tuti j'argoment e nen mach ed le beghe d'an-torn a la lenga piemontèisa. An pi, i l'oma pròpi da stampé (an manco mach ij sold) doi liber dont un a l'é pròpi 'n romans ed polissia. Ebin pèr des an i soma stait ignorà e sbefià da l' "inteli-ghentia" ufissial piemontè-isa. A son ariessù a scrive la prefassion a un dij nòsti li-ber, scrivù a quat man dont doe a j'ero le mie, an igno-rand-me dèl tut e an par-land, ant la prefassion, mach ed j'altre doe. L' "Armanach Piemontèis" a l'ha arfudà 'n mè toch, re-

golarment comissionà, pèr-chè, an essend èscrivù an piemontèis, a l'era nen nà na faulèta nà na poesia, ma 'n tòch ed critica sossial e parlé d'argoment serios an piemontèis as peul nen. A son èstait publicà an sl' "Agenda Piemontèisa" ed tò-ch èscrivù da mi ai quaj, pèr "combinassion" a s'era dè-smentiassè 'd butéje la firma. La pì part dj'associassion piemontèise ch'a compon-o la "Consulta" a son "ufis-sialment" ancorzusse dl'esi-stensa 'd cost giornal mach pèr deferì sò editor ai "pro-biviri". As fan ij saut mortaj pèr nen lasseme parlé ant le ciamb-rée o, se pròpi a s'è obligà a felo, as programa me in-tervent giusta a la fin dla ciambrea quand che la sala a l'é giurmai veuida: «Tant le prediche baravantan-e 'd col vej bërboton a j'anters-so a guai». Adess che mie idèje a son èstait forte da 'n professor dèl setor vajant coma Chiel e a l'han adritura 'l pontel ed tre (a son nen set, ma a basto e a vansò) savant merican (Ferguson - Labov - Fish-man) coma ch' i la butoma? I la butoma che le tavanade d'un vej bërboton a dvento na teoria sociolenghistica regolar, antramèntre che j'ansidit anteletuaj, che con ciambree, rèscont, concors ed poesia, petission, mos-sion e arceste 'd finansi-ament andait a bon fin, a combato, ansema a la publi-ca ministrassion, soa bataja contra la lenga piemontèisa a resto, an manera ufissial, lòn che mi i l'hai sempe dit ch'a j'ero: ed traditor ed soa tera. E a l'é pèr sòn ch' i jè diso "grassie professor".

Beppe Burzio

La pòsta dij letor "ÈL CONTRAPASS"

L'altre meis, aost, i l'oma publicà la lista ed coj, Ent Pùblich, Associassion e Asiende ch'a l'avio otnù 'd finansiament regionaj an sla base dla lege 26/90 antegrà da la lege 37/97. Ondes dij nòsti letor a l'han telefonane pèr savèj s'a l'era l'aministrassion regional ch'a l'avìa catà na pagina 'd nòst giornal pèr féje savèj a la gent coma che chila a l'avìa spendù ij sold dij piemontèis. Nò brava gent, l'inissiativa a l'é staita nòsta e mach nòsta, e i l'oma fin-a dovù ponté ij pé (con bel deuit, as capiss) pèr avèj da la region la lista che peui i l'oma publicà. Nòsta ministrassion regional a l'é lògn anilus da cost tipo 'd democrassia direta, normal ant ij pais dèl nòrd Euròpa. Fonsionari e anpiegà regionaj a son arditè genit dla prima republica ch'a considerava le publi-che ministrassion bin dèdzora a la gent comun e nen ètnùe a rende cont ed lòn ch'a l'avio fàit a coj che, con sacrificiss, a l'avio daje ij sold pèr podèjlo fé. Lor a viaggio sempe e ancor con le dite: «Paga Pantaloni! Paga e sta ciuto!» e «Gnun drit fòra che 'l vot».

B.B.